

Türkiye’de Yaşayan Çerkeslerin Anadilde Eğitim Sorunlarının Sosyal Çözümüne Doğrultusunda Analizi

Gözde YILMAZ¹

Özet

Türkiye’de yaşayan Çerkeslerin yaşadıkları eğitim sorunlarının analizi, toplumsal problemleri saptamak ve çözüm üretmek yolunda önem arz etmektedir. Türkiye’de yaşayan Çerkeslerin, eğitimde anadillerini kullanmaları sorununun sosyal çözülmeye yol açan aktörlerin içerisinde yer alıp almadığının çözümlenmesi ve mevcut sorunlara bu bağlamda çözüm önerilerinin getirilmesi, bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yönteminden doküman inceleme ve betimsel analiz teknikleri kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde ise, betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan dokümanlara 2011 yılından itibaren günümüzü kapsayan 5 yıllık süreci ele alacak şekilde ulaşılmış, medya haberleri incelenerek sorun teşkil eden haber bulgularının, sosyal çözüm kavramı ışığında çözümlenmesine gidilmiştir. Araştırmada Türkiye’de yaşayan Çerkeslerin, anadillerini kullanamamaları sonucu sosyal çözüme yaşadıkları ve kimlik sorunlarının mevcut olduğu şeklinde kimi sonuçlara ulaşılmış; Türkiye’de yaşayan Çerkeslerin anadilde eğitim sorunlarının çözümlenmesi, iletişim sürecine farklı düşünce kalıplarının ve isteklerinin dahil edilmesi yoluyla Agonistik politika perspektifinde ulaşılabilir olduğu şeklindeki önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çerkesler, Anadilde Eğitim, Sosyal Çözüm, Medya, Agonistik.

Analysing the Problems about Training the Mother Tongue of the Circassians in Turkey Accordance with the Social Resolvation

Abstract

Analysis of the training problems of the Circassians in Turkey is important to determine the way to examine the social problems and produce solutions to these problems. Unveiling the problems about using the mother tongue in education for the Circassians in Turkey and analysing If these problems cause social resolvation constitute the main objective of this study. In this study, document analysis and descriptive analysis techniques were used as qualitative research methods. In the analysis of the data, descriptive analysis was used. Due to find the mother tongue training problems in education, documents have taken from media news from the date of 2011 since today’s media news for about 5 years and then, problematic findings of the report were detected to analyse the concept of social disorganization light. In this study, some of the problems which the Circassians in Turkey experienced showed that they face social disintegration and identity problems because of not being able to use their mother tongue. As recommendations, it was put forth that the adaptation of communication process and agonistic policy to the educational problems of the Circassians in Turkey is important rather than to apply for a ready solution recipe. Taking into account the existence of political risk, opening the consensus channels are also some of the recommendations of this research.

Keywords: Circassians, Train in the Mother Tongue, Social Resolvation, Media, Agonistic.

¹ Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Uzmanı,
E-posta: gozdeyilmaz7@gmail.com.

Giriş

Kimlik kısaca, bireylerin ve toplumların belirgin özelliği olarak tanımlanabilir. Ortak bir tarih ve coğrafya ortamında oluşan kimliğin başlıca öğeleri dil, din ve geleneklerdir. Kültür ise insanın nasıl bir yaşama üslubu, ne tür bir var olma programı, ne tür bir eylem kalıbı benimsediği ile alakalıdır (Uygur, 1984: 17). İnsan bir kültür varlığıdır, onu hayvandan ayıran da bu kültürürlüktür. Ancak bu genel anlamı içinde kültür; kuruluş, önem, yaygınlık bakımından değişik boyutlar gösteren birçok farklı öğeden meydana gelir ve farklı boyutları vardır. Tek kişi düzeyinde kültür; edinilen, özneye bağlı, bireysel özelliktedir; ulus düzeyindeyse tarihselliğin damgasını taşıyan, kuşaktan kuşağa aktarılan, insanlar arası, ortaklaşa bir varlık olarak görünür. Bu noktada kültür, kimliği oluşturan başlıca etken olarak ortaya çıkar (Çelik, 2008: 320). Türkiye'nin çok kültürlü ikliminin temsilcilerinden biri olan Çerkeslerin kimliği, anayurtları Kafkasya'da binlerce yıllık uzun bir süre içinde oluşmuştur. Çerkes kimliğinin köklü olarak değişmesine sebep olan iki önemli tarihsel olay, din değiştirmeleri ve anayurtlarından sürülmeleridir. Rusların saldırılarına hedef olan Kafkasya, 1864 yılında kesin olarak işgal altına alınmış; Çerkesler (Adıgeler, Ubıhlar) ve Abhazlar toplu olarak Osmanlı ülkesine sürülmüşlerdir. Sürgün konusunda Çarlık Rusya ile Osmanlı Devleti anlaşmıştır; Çarlar, dünyaya açık olan batı Kafkasya'yı Çerkeslerden arındırmak istemiş, Osmanlı Devleti ise, Anadolu ve Balkanlardaki nüfus dengesini kendi lehine çevirmek için Müslüman Çerkesleri belirli bölgelere yerleştirmek istemiştir (Çurey, 2013: 17). Çerkeslerin Osmanlı topraklarına göçmelerinin nedeni Müslüman olmalarıdır, konuştuıkları dil ve kültürleri ise tamamen farklıdır.

Bir sığınmadan ziyade, kalıcı göç niteliğinde olan bu sürgünün ardından Çerkesler, kendilerini ait hissettikleri toprakların, kimliğin kaybı ve bir kimlik, kültür şoku ile yüzleşmiştir. O süreçlerde Anadolu'da Türkçe, Suriye ve Ürdün'de ise Arapça konuşulmaktadır. Çerkeslerin Türkçe ya da Arapça bilmiyor oluşları, kıyafetlerinin, geleneklerinin tamamen değişik olması, yerli halkın sürgünleri yadırgamasına neden olmuştur. Fakat zamanla Çerkes dili ve geleneklerinin zayıflamaya başladığı, taraflar arasında evliliklerin arttığı, kültür şokunun atlatılıp uyum ve asimilasyon sürecine girildiği görülmüştür. Sürgünden sonra yüz yıl kadar köysel yaşantılarını sürdüren Çerkesler, 1960'lerden sonra başlayan kentleşme hareketiyle beraber dernekleşme yoluna gitmiş ve orada örgütlenmişlerdir (Çurey, 2013: 18). Dil, din ve kültür bakımından karışık durumda yaşanan toplumlarda, çoğunluk ve azınlık psikolojileri oluşmaktadır (Bağ, 1996: 8). Çerkeslerin, kültürün kaynağı ve koruyucusu olan anavatandan zorla koparıldıkları sürgün sonrası, farklı siyasi coğrafyalarda süren zorunlu göç yıllarında karşılaşılan en büyük tehlike, asimilasyon ve dejenerasyon olmuştur

(Çeviker, 2009: 84). Dönüş ve anavatanın mitleştirilmesi de, asimilasyon ve dejenerasyona karşı yok oluştan kurtulmak açısından önemlidir.

Çoğunluğun azınlığı kendine benzetme politikasını yürüttüğü tarihsel süreçlerde, kimlik kaybının ortaya çıkması doğal bir sonuç niteliği taşımaktadır. Nitekim ülkemizde yaşayan Çerkeslerin 150 yılda Çerkes olmaktan çok Türkleştikleri söylenebilir. Çünkü Çerkes nüfusunun %80'inin Çerkesçe yerine Türkçeyi kullandıkları ve anadili olan Çerkesçeyi konuşanların %20'lik yaşlı kesim olduğu ortaya çıkmaktadır (Şener, 2006: 180). Kültürün ve kimliğin temelini dil oluşturmaktadır; her dil kendi kültürünü yaratır. Sürgündeki Çerkeslerde, dil ve onun ürünü olan kültür zayıflamakta, giderek yaşamdan silinmektedir. Çoğunluk ve egemen kültürle yaşamakta olan azınlık kültürlerde “*Çift Kültürel Kimlik*” oluşur. Bugün Kafkasya'da yaşayan ve anadilini unutmayanlar Rusça ve Çerkesçe, Türkiye'de yaşayanlar Türkçe ve Çerkesçe, Suriye ve Ürdün'de yaşayanlar ise Arapça ve Çerkesçe konuşmaktadırlar. Her dilin kendi kültürü olduğuna göre, bu durum çift kültür yaratmaktadır. Azınlık dilinin ve kültürünün özel olarak korunmaması, anadilin unutulması ile çift kültürün tek kültür haline indirgenmesiyle sonuçlanır (Çurey, 2013: 58). Çerkeslerin yerleştikleri diğer ülkelerde anadilde eğitim-öğretim haklarının bulunmasına karşın, Türkiye'de anadilde eğitim-öğretim yapılamamaktadır. Türkiye'de yaşayan azınlıkların kendi eğitim kurumlarını kurma ve yönetme hakları, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan antlaşmasında; “*Azınlıkların Korunması*” başlıklı 3. bölüm altında sıralanmıştır. Belirli azınlık grupları hak sahibi olarak tanımlanmış ve sadece “*Müslüman olmayan azınlıklardan*” söz edilmiş; uygulamada da sadece Ermeniler, Rumlar ve Museviler antlaşmada yer alan haklardan yararlandırılmış, diğer dini azınlıklar Antlaşmanın sağladığı korumanın dışında bırakılmıştır.

Anadilin öğretilmesi, özellikle göçmen azınlıklar bakımından entegrasyonun kolaylaştırılmasında, diğer bir deyişle anadili farklı olan çocukların topluma tedrici intibaklarının sağlanması ve resmi dili daha iyi öğrenebilmeleri için çoğunlukla benimsenen bir yöntemdir (Koçak, 2010: 334). Anadilde eğitim daha çok dili resmi dil olarak kabul edilmemiş ulusal azınlıkların talebi olarak karşılaşılır. Birden fazla dilin resmi dil olarak kabul edilmiş olduğu ülkelerde, resmi diller aynı zamanda eğitim dili de olduğundan, bu ülkelerde anadilde eğitim talebi, üyesi oldukları dilsel topluluğun yaşadığı bölgelerin dışında yaşayanlar bakımından bir sorun oluşturmaktadır. Sadece çoğunluk dilini resmi dil olarak kabul eden ülkelerde ise, anadilde eğitim talebi, ulusal azınlığın anadilinin canlandırılması ve geliştirilmesi ile kültürün korunması ve geliştirilmesi talebini de içermektedir. Çoğunluk dilinin hâkimiyetinin, asimile edici etkilerinden korunma amacı, bu talebi tetiklemektedir. Eğitimin

dili, bir yönüyle çocuğun kültürel kimliğinin, kişiliğinin ve kendisine saygısının geliştirilmesi bakımından önem arz eder. Diğer yandan çocuğun haklardan yararlanabilmesi ve toplumsal, ekonomik yaşama etkili katılımı bakımından da taşınması gereken yönleri vardır (İnceoğlu, 2012: 153). Anadilin kültürün devamlılığını sağlayan en önemli araç olduğu düşünüldüğünde, Çerkesler açısından ortaya çıkabilecek olan tek şey, toplumsal bağların çözülmesi durumudur. Göç sonrasında Çerkeslerin kültürel yapısında meydana gelen değişimler, sosyo-kültürel yapı üzerinde oluşan farklılaşmalarla açıklanabilir niteliktedir.

Sosyo-kültürel yapı insan ilişkileri, insanların kullandıkları araçlar, değerler, kurallar ve anlamlardan oluşan bir bütündür. Bu bütün, insanlar arasındaki görünür bağlantıların düzeni, bu bağlantıların karşılıklı olarak birbirlerini bütünlemelerine yol açan bir düzenlemedir (Aslan, 1996: 26). Sosyo-kültürel yapıyı meydana getiren bu öğelerde veya tüm yapıda meydana gelen farklılaşmaya sosyo-kültürel değişim adı verilmektedir (Tezcan, 1984: 2-3). Sosyal değişim, farklı zaman dilimlerinde sosyal yapı unsurlarında meydana gelen nitel ve nicel farklılaşmalardır (Erkal, 2004: 227). Değişim aslında, yeni bir denge ve uyum arayışıdır. Çünkü toplum hayatında uyumun olmadığı veya egemen olmadığı durumlarda toplum ya çözülmüş ya da çözülüyor demektir. Toplumların normal koşullarda olan değişimi, kendi iç çelişkilerinin bir sonucudur ve olması gerekeni yansıtır. Fakat olan, olması gerekenden uzaklaşıyorsa normal değişim sürecinden bir sapma açığa çıkar; göç (zorunlu göç-sürgün) buna açık bir örnektir. Çünkü göç, kültürleri uymak zorunda veya bir süreliğine çatışmak zorunda bırakan yeni bir sosyal hayat alanıyla, bir sosyal yapıyla yüz yüze getirmektedir. Diğer taraftan yeni sosyal mekân da kendi değişimini yaşamakta ve bu da değişimin boyutlarının anlaşılmasını biraz daha zorlaştırmaktadır (Aslan, 1996: 25). Sosyo-kültürel yapının aşınmaya uğraması, ötekileştirme sorununu da beraberinde getirmektedir. Nitekim kimlikler hep farklı olanlara, duruma göre korku veren, bilinmeyen, yabancılanan ötekilere bakılarak tarif edilmektedirler (Hall, 1991: 49). Kültürel asimilasyon olarak tarif edilebilecek bu değişim ve ötekileştirme süreçleri, genel itibariyle ulus-devlet yapısının bir getirisi olmaktadır. Nitekim kültürün bir mücadele alanı olarak görülmesi ve kullanılması, İngiliz Kültürel Çalışmaları ekolü ile başlamıştır. İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın sanayileşme sonrası şehirlere akın eden kır kökenli işçilerin "*medeniyetleştirilmesinde*" ve Hindistan'ın İngilizleştirilmesinde kullanıldığı bilinmektedir (Mutlu, 1999: 13). Sosyal-kültürel yapıda meydana gelen bu olumsuz değişimler, sosyal çözülme kavramını beraberinde getirmektedir.

Sosyal çözülme olgusu ilk defa Emile Durkheim tarafından ortaya atılmıştır. Durkheim'e göre artan işbölümü, kötü bir işbirliğiyle, toplumsal dayanışmanın azalmasına ve sosyal sınıflar arasında çatışmaya neden olmaktadır. Bazı kuralların ortadan kalkması, işbölümünün bir ünitesinde çalışan bireylerin uyum sağlamasını önler; bu da bir karmaşa ya da sosyal parçalanmaya neden olabilir. Durkheim, sosyal sistemin elemanları arasındaki ilişkileri düzenleyen temel mekanizmayı oluşturan basit kuralların yıkılmasına anomi adını verir (Türkkahraman ve Tutar, 2009: 8). Sosyal anominin nedenlerini Durkheim, esas itibarıyla ani sosyal değişmelere bağlamış, iyi veya kötü olarak tanımlanabilecek krizler sonucu toplum karıştığında veya çözülme olduğunda, kurumsal otoriteler, insanlar üzerinde etkili olmaktan, normatif kontrol sağlamaktan geçici olarak yoksun kaldıklarını belirtmiştir (Yücel, 1986: 51). Sosyal çözülmenin ilk işareti sosyal bozulmadır. Sosyal bozulma, maddi manevi ihtiyaçlarını temin etmeye çabalayan bir toplumun önüne değişik engellerin ortaya çıkması sonucunda, toplumun huzursuz olması, manevi değerlerin tedrici bile olsa belirgin bir şekilde yitirilmesi ve gelecekte ümidini yavaş yavaş kesmesidir (Türkkahraman ve Tutar, 2009: 8). Sosyal sistem, değişik işlevleri yerine getiren çeşitli alt sistemlerden, unsurlardan ve mekanizmalardan oluşmaktadır. Bazı durumlarda bu alt sistemler birbirleriyle dengeli olarak işlevlerini yerine getirememektedirler. Bu durumda parçalar arasındaki denge bozulabilir ve bir örgütsüzlük, yapısızlık ve erime hali gözükabilir. Gerçekleşen bu duruma sosyal çözülme denir (Dönmezer, 1999: 247). Başka bir deyişle sosyal çözülme, sosyal gruplar arasındaki sosyal mesafenin toplumun işleyen bütününe aksatmasıdır (Erkal vd., 1997: 242).

Sosyal çözülme durumunda, toplumsal yaşamın tamamında ya da bir kısmında eşgüdüm eksikliği ortaya çıkar. İşlevlerin yerine gelmesinde uyumsuzluk baş gösterir ve amaçlara ulaşmada problemler yaşanır ki mevcut davranış kuralları bütünlük sağlamadaki etkisini kaybeder ve dayanışmayı sağlayan güçler zayıflar (Tezcan, 1995: 219). Bir toplumu ayakta tutan inanç ve değerler sistemi etkinliğini yitirerek sosyal kurumlar yeni norm ve değerlere uyum sağlayamaz olur. Bu durumda toplum, “*Bir canlı gibi yine ayakta, yürüyor, görevini yapıyor ancak, eski sağlıklı duruma sahip değildir*” (Türkdoğan, 1988: 63-164). Çözülme doğuran önemli aktörler arasında şunlar sayılabilir: Sosyal ilişkilerde ve aile yapısında karşılıklı sevgi, saygı, bağlılık ve dayanışmanın zayıflaması, kişilik sistemindeki bozulmalar, değerler ve normların etkinliğini yitirmesi, kültürün taşıyıcısı dilin bozulması, aydınların halktan kopması ve iletişimsizlik, ideal birliğin kaybolması, yetersiz sosyalleşme, etnik taleplerin bir üst kimlikle uzlaştırılmaması, din ve mezhep anlaşmazlıklarını giderici çalışmaların yetersizliği, din ve vicdan hürriyetinin kullanılmaması, eğitim ve öğretimin

milli olma niteliğini yitirmesi, fert ve toplum çıkarlarının birbirine zıt zannedilmesi, ekonomik istikrarsızlık, can ve mal güvenliğinin zedelenmesi, hukuk devleti anlayışının zedelenmesi, kültür ve sanat faaliyetlerinde topluma birleştirici, barışçı ve bütünleştirici mesajların verilmesi yerine sürekli olarak çatışma, normal dışı ve bölücü mesajların iletilmesi, zamanla değişen sosyal yapıya uygun yeni sosyal müesseselerin veya dengenin getirilememesidir (Erkal, 2004: 285-286). Türkiye’de yaşayan Çerkeslerin, eğitimde anadillerini kullanmaları sorununun sosyal çözülmeye yol açan aktörlerin içerisinde yer alıp almadığının çözümlenmesi ve mevcut sorunlara bu bağlamda çözüm önerilerinin getirilmesi, bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Alanyazı incelendiğinde, Çerkeslerin anadilde eğitim sorunları üzerine yapılmış çok az çalışma saptanmakla birlikte, bu sorunları sosyal çözüme bağlamında analiz eden bir çalışma bulunamamıştır. Bu araştırma, Anadolu topraklarına yerleşen Çerkes halkının medya haberleri yoluyla toplanan belgelerle anadili eğitimi sorunlarını saptaması ve bu sorunların Çerkes halkı açısından bir sosyal çözüme teşkil edip etmediğini bulgulamak yoluyla çözüm üretmesi bakımından, diğer çalışmalardan farklılık göstermekte ve önem arz etmektedir.

Çalışmada nitel araştırma yönteminden doküman inceleme ve betimsel analiz teknikleri kullanılmıştır. Doküman analizi yöntemi, araştırmanın amacına uygun kaynaklara ulaşmada ve elde edilecek verileri belirlemek için kullanılmaktadır (Çepni, 2010: 210). Doküman analizi, çalışılacak konularla ilgili yazılı ve basılı belgelerin incelenmesini gerektirir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 20). Araştırma verilerinin analizinde ise, betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Betimsel analiz yönteminde; elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır; bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmak için ise veriler mantıklı ve anlaşılır biçimde betimlenip çözümlenerek, neden-sonuç ilişkileri yoluyla sonuçlara ulaşılır. Araştırmada kullanılan dokümanlara 2011 yılından itibaren günümüzü kapsayan 5 yıllık süreci ele alacak şekilde ulaşılmış, medya haberleri incelenerek özgünlüğü kontrol edilip “2011-2015 Medya Haberlerinde Türkiye’de Yaşayan Çerkeslerin Anadilde Eğitim Sorunları ile İlgili Yapılan Tespitler Nelerdir” alt problemine yanıt oluşturacak şekilde analiz edilmiş ve yıllar bazında Türkiye’de yaşayan Çerkeslerin anadil eğitimi sorunları üzerine yapılan haberler kronolojik bir düzlemde kayda geçirilmiştir. Ardından, sorun teşkil eden haber bulgularının, sosyal çözüme kavramı ışığında çözümlenmesine gidilmiştir.

2011-2015 Medya Haberlerinde Türkiye'de Yaşayan Çerkeslerin Anadilde Eğitim Sorunları ile İlgili Yapılan Tespitler

10 Şubat 2011 tarihinde *İnegöl Haber Ajansı*, Bursa'da yaşayan Çerkesler ve Çerkes Kültür Derneği üyelerinin, yerel kıyafetleri ve müzikleri eşliğinde dans ederek anadilde eğitim isteklerini yansıtmıştır. Zamanın Çerkes Kültür Derneği Başkanı Filiz Çelik, 21 Şubat'ın Dünya Anadil Günü olduğunu hatırlatarak Türkiye'de resmi dil olan Türkçe dışında 34 farklı dil konuşulduğunu, bu dillerin 18'inin yakın gelecekte yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu belirtmiş, bir dilin yok sayılmasının o dili konuşan etnik topluluğun varlığının da yok olması olduğunu ifade etmiştir. 16 Şubat 2012 tarihinde *Bianet* haber sitesinde, Kafkas Dernekleri Federasyonu ve Laz Kültür Derneği'nin düzenlediği toplantıda Çerkes, Abaza, Laz, Gürcü, Ermeni, Süryani, Kürt, Kırmanç ve Zazalar'ın Bolu'da ötekileşmeye karşı düzenledikleri toplantıda, sorunların paylaşıldığı ve çeşitli çözüm önerilerinin içerisinde; İlköğretim okullarında anadili eğitiminin anayasal güvence altına alınması gerektiği; “*Andımız*” gibi diğerlerini yok sayan figürlerin okullarda okutulmamasının sağlanması; gerek resmi tarih söylemi ve gerekse kitaplarda aşağılayıcı, ötekileştirici ve ayrımcılığa neden olan kavramların varlığının ortadan kaldırılması; ulus devletin tek tip insan yetiştirmeye dönük otoriter, yabancı düşmanı, farklılıkları tehdit olarak resmeden, çok kültürlülükten ve demokratik çoğulculuktan uzak eğitim sisteminin ivedilikle gözden geçirilmesi; ulus devletin resmi ideolojisi olarak Kemalizm; devletin baskı aygıtlarının yanı sıra ideolojik aygıtlarının (Milli Eğitim, üniversiteler, askerlik, Diyanet İşleri vb.) etkisi sonucu yaşanan ihlallerin son bulması ve yaptırımların kaldırılması gerektiği gibi maddeler yer almıştır. 12 Mart 2011 tarihinde *Etkin Haber Ajansı*, Çerkeslerin anadilleri için alana çıktıkları haberini vermiştir. “*Dilimizi, kültürümüzü, kimliğimizi kaybetmek istemiyoruz*” diyen binlerce Çerkes, Ankara'da buluşmuştur. Anadillerinde slogan atan, konuşma yapan, şarkı söyleyen Çerkesler, dillerinin yok olmak üzere olduğuna dikkat çekmiş, “*Çocuklarımızın anadilde konuşmalarını, radyo ve televizyon yayını yapabilme imkanının devlet tarafından Çerkeslere de sağlanmasını istiyoruz*” ifadelerini kullanmışlardır. 23 Mart 2011 tarihinde *Güncel Gerçek* haber sitesinde, Çerkes Hakları İnisyatifi öncülüğünde Ankara'da yapılan mitingde Çerkeslerin ilk kez kültürel ve siyasi taleplerini dile getirdikleri ifade edilmiştir. Ankara'daki tarihi eylemde ‘*Çerkesçe Eğitim İstiyoruz*’, ‘*Her Zaman Her Yerde Anadilim Çerkesçe*’, ‘*Eğitim Sistemi Eritme Kazanı*’ şeklinde sloganlar atan göstericiler, ‘*Dayatılmış Kimliklere Hayır*’, ‘*Biz Bu Topraklar İçin Ölürken Türkçe Bilmiyorduk*’ gibi pankartlarla görülmüşlerdir. Dilini-kültürünü, kimliğini kaybetmek istemeyen Çerkesler, çocuklarının da anadillerini konuşabilmeleri ve anadilde radyo ve televizyon yayını yapabilme imkânlarının devlet tarafından sağlanmasını istemişlerdir.

Demokrat Haber haber sitesi, 16 Nisan 2011 tarihli haber içeriğinde, Çerkes Hakları İnisiyatifi sözcüsü Murat Özden'in, Çerkeslerin varlıklarını devam ettirebilmek için anaokulundan başlayan bir anadili öğretimi ve eğitimi programı ile 24 saat yayın yapan radyo ve televizyon taleplerinin devletçe dikkate alınmasını isteyerek, devletten bu konuda güçlü bir destek beklediklerinin ifade edildiğini yayınlamıştır. Vubih dilinin Türkiye topraklarında kaybolup gittiğini, Türkiye üniversitelerinin bu dille ilgili bir satır bile kayıt tutmadığı belirten Murat Özden, Vubihçaya karşı işlenen bu suça yeni dil ölümlerine kayıtsız kalma suçunun da eklenmemesi gerektiğini belirtmiş; İsrail'in 5000 nüfuslu Çerkes toplumuna pozitif ayırıcılık uygulaması sonucu İsrail Çerkeslerinin bugün dillerini bir yazı ve öğrenim dili olarak en zengin haliyle yaşatmalarını örnekleyerek, “*Biz de Türkiye Cumhuriyeti'nden böyle bir pozitif ayırım uygulaması bekliyoruz*” görüşlerine yer vermiştir. 22 Mayıs 2011 tarihinde *Evensel* haber sitesinde Büyük Kafkas Sürgünü'nde hayatını kaybedenleri anan Çerkes ve Kafkas halklarının, katliamın ardından maruz kaldıkları asimilasyona gösterilen tepki, gündeme taşınmıştır. Çerkesler yapılan anma etkinliğinde, sıklıkla attıkları sloganlar ile Türkiye'deki bütün kültürlerin güvence altına alınmasını, kimlik ve kültürel haklar, çiftte vatandaşlık hakkı, anadilde eğitim, anadilde radyo ve televizyon yayını, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığının, Türkiye tarafından tanınmasını istemişlerdir.

22 Şubat 2012 tarihinde *T24* haber sitesinde; Ankara ve İstanbul'da ilk kez Çerkeslerin siyasal ve toplumsal taleplerini dile getirmek amacıyla mitingler düzenleyen Çerkes Hakları İnisiyatifi'nin; nüfusu 3,5-4 milyon arasında değişen Çerkes nüfusunun anadilini giderek kaybetmekte olduğu, nitelikli Çerkesçe konuşanların sayısının çok azaldığı ve bu yüzden devletten pozitif ayırım beklenip, ilköğretim okullarında Çerkesçe dil eğitimi derslerinin konulmasının talep ettiği yayınlanmıştır. 9 Ağustos 2012 tarihinde *Bianet* haber sitesi, yeni eğitim-öğretim yılında, 4+4+4 sisteminin ikinci 4 yıllık diliminde (5, 6, 7 ve 8. sınıflarda) öğrencilerin ilk kez haftada iki saat olmak üzere Adıgece ve Abazaca dillerini Yaşayan Diller ve Lehçeler kapsamında seçmeli olarak alabileceklerini duyurmuştur. Yeni uygulamanın bu sene sadece 5. sınıf öğrencileri için geçerli olacağını, bir okulda bu iki dilin dersinin açılabilmesi için 10 öğrencinin aynı dersi seçmesi gerektiğini ve sayı altı kişide kalırsa ilçe ve il eğitim müdürlüklerinin onayıyla da ders açılabileceği de yine verilen bilgiler arasındadır. Zamanın Kafkas Dernekleri Federasyonu Başkanı Vacit Kadioğlu, öncelikle anadilin 5.sınıfta değil, kreşte öğretilmesi gerektiğinin altını çizerek çıkarılan yasaya getirilen sınırlamaların adeta yasayı “*uygulatmamak*” için konduğunu söylemiş, getirilen yeni sisteme eleştirel bir tavır sergilemiştir.

25 Nisan 2012 tarihinde *Evrensel* haber sitesi, Çerkes Hakları İnisiyatifi temsilcilerinin, yeni Anayasa ile ilgili önerilerini TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na sunduklarını kamuoyuna duyurmuştur. Bu önerilerde Çerkesler, kendi dillerinde 7 gün 24 saat yayın yapacak televizyon açılmasını istemişler, anaokulundan başlayarak örgün eğitimde de devam edecek şekilde devlet desteğiyle seçmeli olarak anadilde eğitim derslerinin müfredata konulmasını istemişlerdir. Anayasa'da iktidarın kaynağının sadece halk olduğunun kesin dille belirtilmesi gerektiği; anayasa metninde değiştirilmez mahiyette hiçbir bölümün yer almaması ve vatandaşlığın bir hak olarak anayasal vatandaşlık kavramı temelinde düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca tanımda hiçbir etnisiteye vurgu yapılmaması, üniter toplum yerine çoğulcu toplum, ulus devlet yerine demokratik devlet anlayışının benimsenmesi gerektiği; devletin din ve inançlar üzerindeki tasarrufunun kaldırılmasının elzem olduğu belirtilmiştir. Azınlık kavramının anayasada yer bulması ve azınlık haklarının tanınması, Türkçe dışındaki anadillerin yerel yönetimlerde, kamusal işlemlerde kullanımına izin verilmesi ve azınlık kimliklerinin yoğunluk kazandığı bölgelerde yerinden yönetim gerçekleştirilmesi de getirilen diğer öneriler arasında yerini almıştır. 12 Eylül 2012 tarihinde *Bianet*'te “*Seçmeli Dersler: Kürtçede Boykot, Çerkesçede Baraj Sıkıntısı*” başlığıyla gündeme gelen haber içeriğinde ise; MEB'in 4+4+4 sistemindeki seçmeli derslerle ilgili verdiği ilk bilgilere göre, Çerkesçe için talebin çok az olduğu; “*Hz. Muhammed'in Hayatı*” en fazla seçilen ders olurken, “*Kuran-ı Kerim*” ve “*Matematik Uygulamaları*” derslerinin neredeyse eşit oranda seçildiğinin görüldüğü ifadelerine yer verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, Çerkesçeye (ayrı ayrı Adigece ve Abazaca dilleri) talebin az olduğunu açıklamış, ancak zamanın Kafkas Dernekleri Federasyonu (KAFFED) Başkanı Vacit Kadioğlu, talebin az olmadığını ama Çerkesçe sınıfın açılması için bir okulda 5. sınıftan 10 kişinin olması zorunluluğunun ister istemez bu sonucu yarattığını ifade etmiştir. Bu durumun, mevcut sınav sisteminin öğrencilere yüklediği ders yükü sorumluluğunun bir getirisi olma olasılığı mevcut görülmektedir.

5 Kasım 2012 tarihinde *Bianet* haber sitesi, Halkların Demokratik Kongresi (HDK), Halklar ve İnaçlar Kongresi'nin 3 Kasım 2012 günü Petrol-İş Sendikası binasında toplanmaları sürecinde ele alınan konuları gündeme taşımıştır. Bu toplantıda Adigeler adına konuşan Curmit Sebahattin, düğünlerinde bile geleneksel oyunlarını gizli oynadıklarını belirtmiş, Osetler adına konuşan Leyla Kılıç da, ilkokula başladıktan sonra Osetçe konuşmalarının yasaklandığını ve Türkçe bilenlerin dışarıda Osetçe konuşanları öğretmenlerine ihbar etmeye zorlandığını anlatmıştır. Başka bir Çerkes konuşmacı, Çerkeslerin haklarını aramadığını ama şimdi sokaklara çıkarak, bu konuda deneyimli olan halklardan hak arama mücadelesini

öğrendiklerini söylemiştir. 1 Haziran 2007 tarihinde *Bianet* haber sitesinde, Prof.Dr. Baskın Oran'da “*Kürtler dışlanıyorlar. Ülkenin selameti için sisteme dâhil edilmeleri gerekiyor. Çingenerler yaşadıkları yerlerden ediliyorlar. Çerkeslerin ezilmediği söyleniyor, oysa anadillerini bile çocuklarına öğretmiyorlar.*” ifadelerini kullanarak, Çerkeslerin anadili sancısını ifade etmiştir.

1 Ağustos 2013 tarihinde *Jineps* haber sitesi, “*Seçmeli Anadil Aldatmacası*” başlığı ile anadil konusunda sıkıntı yaşayan, Türkiye'nin renklerini oluşturan çeşitli kimliklerden aydınlarla yapılan görüşmelerin sonuçları aktarmıştır. Bu sonuçlarda; anadilde eğitimin siyasi malzeme olmaktan çıkarılması, insan hakları kapsamında, eşitlik ve özgürlükler temelinde ele alınması gerektiği; herhangi bir dile ayrıcalık tanımadan anadillerin anayasal güvenceye kavuşturulup gerekli alt yapıların (öğretmen, kitap vd.) koşulsuz oluşturulmasının sağlanması zorunluluğu ortaya konulmuştur. Ayrıca çocukların anadillerini öğrenebilmesinin öncelikle çocuk hakları kapsamında olduğu; Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin, BM Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 yılında benimsenmiş, 2 Eylül 1990'da yürürlüğe girmiş, 142 ülke (Türkiye dâhil) tarafından imzalamış olduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin, 1995 yılında uygulamaya başladığı Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3 maddesine koyduğu çekincenin henüz kaldırmamış olduğu, bu konuda gerekli adımların atılmasının önemi ifade edilmiştir. Farklı kimliklere mensup insanlara, özellikle velilere “*seçmeli anadil*” tedirginliği yaşatılmadan, kimliğin taşıyıcısı özelliği ile olmazsa olmazı olan anadilde eğitimin önünün açılması ve devletin teşvik edici olup konuya dair her alanda açık destek vermesi gerektiği belirtilmiştir. 3 Ağustos 2013 tarihinde *Jineps* haber sitesinde, Çerkeslerin sesini duyurmak, kültürlerini tanıtmak için İngilizce kitaplar ve makaleler yazan Amjad Jaimoukha ile yapılan röportaj yayınlanmıştır. Bu röportajda Jaimoukha, diaspora Çerkeslerinin yaşadıkları yerlerde asimilasyona uğradığını, dil ve kültürlerini büyük oranda yitirdiğini ve dil, kültür konusunda eğitim görmeleri gerektiğini belirtmiştir. Kendilerini anavatanda izole edilmiş hisseden Çerkeslerin varlığının insanlık adına sorun teşkil ediyor olması da Jaimoukha'nın belirttiği görüşler arasındadır.

10 Eylül 2013 tarihinde *Jineps* haber sitesi, İkinci Uluslararası Adıge Dili Konferansı'nın amaçlarını gündeme taşımıştır. Bu amaçlar arasında; diasporada Adıgecenin varlığını sürdürebilmesinin önemi ve anadil eğitimi konusunda farkındalık yaratmak; Adıge dili eğitiminin yaygınlaşması ve geliştirilmesine ilişkin politika ve öneriler geliştirmek gibi unsurlar yer almıştır. Ayrıca, diasporada anadili bilmeyen çocukların ve yetişkinlerin Adıgece öğrenmesi için yöntemlerin geliştirilmesi ve materyallerin

hazırlanmasına katkıda bulunmak; mevcut Adıge dili eğitimi çalışmalarından elde edilen tecrübeleri paylaşmak; diaspora ülkelerindeki Adıgece eğitimine ilişkin somut, uygulanabilir öneriler geliştirmek; Adıgece çocuk şarkıları, hikayeler, tekerlemeler gibi kültürel ürünlerin dil eğitiminde nasıl kullanılabileceğini göstermek; alfabe, ders kitabı, sözlük, görsel malzeme gibi anadil eğitimi için gerekli materyallerin internet ortamında kolektif bir şekilde geliştirilmesini sağlayacak çalışma grupları oluşturmak da belirtilen amaçlar arasında bulunmaktadır. 2 Ekim 2013 tarihinde *Boğaz Gazetesi* haber sitesinde, zamanın Kuzey Kafkas Dernekleri Yönetim Kurulu Üyesi Neşet Yavaş'ın konuk olduğu Boğaz TV'de anlatılanlar yer almıştır. Konuşmalarda, Çerkeslerin kültürlerini anlatan yayınlar, kaynaklar ve üniversitelerde bölüm bazında yerler verilmesine dair taleplerin ve anadilde eğitim talebi olan Çerkeslerin, yine Çerkesçe yayın yapan bir televizyon kanalı olması yönünde isteklerinin var olduğu görülmüştür.

6 Kasım 2013 tarihinde *Xabze Çerkes Kültürü* haber sitesi, Demokratik Çerkes Hareketi'nin Avrupa Temsilciliği açıklamasını, TRT Genel Müdürlüğü'ne atfen yazılan “*Abhaz Çocukları Engelleyen Amerikacı Düzenektir.*” içerikli yazı ile sunmuştur. İçerikte, Bağımsız Abhazya'yı tanımayan, Abhaz çocuklarını bağımsız bir ülkenin çocukları olarak kabul etmeyen ve Türkiye'de Çerkes olarak bilinen Abhaz, Adıge, Ubıh, Oset, Çeçen çocuklarını da Türk çocukları olarak kabul ettirmeye çalışan, derhal emrine riayet eden, ABD çıkarlarıyla birebir örtüşen egemen sistemin ve resmi devlet algısının bizatihi kendisi olduğu gibi ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. 30 Ekim 2013 tarihinde *Jineps* haber sitesi, “*Veliler fişlenme kaygısı yaşıyor*” başlığında bir habere imza atmıştır. Bu haberde, Çerkes Dernekleri Fedarasyonu Genel Sekreteri Kenan Kaplan'ın seçmeli anadil dersi hakkında yaşananlara yönelik görüşleri yer almıştır. Kaplan, seçmeli anadili derslerine müracaatın düşük kaldığını, bunun sebebinin ise kökleri geçmişe dayanan korkular olduğunu ifade etmiş, velilerin, “fişlenir korkusuyla” çocuklarının seçmeli derslere katılımına mani olduğunu, devletin öncelikle bu korkuları yenmesi gerektiğini söylemiştir. Bunun için TRT Çerkes'in bir an önce yayın hayatına başlamasının çok önemli olduğunu ortaya koyan Kaplan; ayrıca zamanın bakanlığının, ulusal kanallarda yayınlatacağı kamu spotları ile öğrencileri ve velileri rahatlatması ve anadili derslerini seçmeye mani olan psikolojik bariyerleri kaldırması gerektiğini de ifade etmiştir.

2 Şubat 2014 tarihinde *Evrensel* haber sitesi, ‘*1864 Değişen Dünyada Çerkesler*’ belgeseli yönetmeni Ercüment Akdeniz'le yapılan röportajda; Akdeniz'in, Türkiye'de yaşayan Çerkes halkının Çerkes dilinin bir eğitim dili olarak tanınmasını istediğini, tarih derslerinin yeniden ve doğru biçimde

yazılması taleplerinin bulunduğunu ortaya koymuştur. 21 Şubat 2014 tarihinde *Evrinsel* haber sitesi, 21 Şubat Dünya Anadili Günü dolayısıyla Demokratik Çerkes Hareketi sözcüsü Metin Güngör ile yaptığı röportaj vasıtasıyla, Güngör'ün konu hakkındaki ifadelerine yer vermiştir. Güngör, soykırım ve sürgün yaşamış olan Çerkeslerin yerleştirildikleri Osmanlı topraklarında egemen anlayışın iskân politikalarının da bir sonucu olarak, bir arada yaşama, kimliğini ve kültürünü yeniden üretme ve geleceğe taşımanın önemli ölçüde engellendiğini ifade etmiştir. Sürgün ve soykırım sonrası Osmanlı topraklarına yerleştirilmiş olan Çerkeslerin, Cumhuriyet sonrası uygulanan, “*Türk ulusu inşası*” politikası sonucu daha da baskıcı ve ötekileştirici politikalar ile karşı karşıya geldiği; asimilasyonun, devlet politikası olarak yaygın bir şekilde, en küçük yerleşim birimlerine kadar taşınmış olduğunu belirtmiştir. Güngör'e göre Anadolu coğrafyasında birçok dil gibi Çerkesçe de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Genç kuşaklarda anadilini bilen insan sayısı oldukça azalmıştır. Bununla beraber yok olma tehlikesi altında olan olmayan bütün kimliklere ait dil ve lehçelerin yaşatabilmesi ve yeni kuşaklara aktarılabilmesi için pozitif ayrımcılıkla devlet tarafından desteklenmesi şart olmuştur. Güngör, farklılıkların bu toprağın zenginliği olduğunu belirtmiştir. 21 Mayıs 2014 tarihinde *Dicle* haber sitesi, Van Milletvekili Kemal Aktaş'ın, Türkiye'de yaşayan Çerkeslerin toplumsal ve sosyal yaşamda karşılaştıkları zorlukların tespit edilmesi ve çözüme kavuşturulmasına ilişkin Meclis'e araştırma önergesi verdiğini duyurmuştur. Aktaş, verdiği önerenin gerekçesini ise, 1922 yılı Aralık ayında başlayan Gönen-Manyas'taki Çerkes köylerinin doğuya sürgünü, köylerde yürütülen ‘*yurttaş Türkçe konuş*’ faaliyetleri, ‘*katıksız Türkçe soyadı*’ kanunu, ‘*okulda Çerkes olduğunuzu söylemeyin*’ çabaları, inkâr ve asimilasyon politikaları olarak belirtmiştir. 16 Ağustos 2014 tarihinde *Cumhuriyet* haber sitesi, Çerkeslerin Türkiye'de Çoğulcu Demokrasi Partisi (ÇDP) adıyla siyasi parti kurmuş olduklarını gündeme taşımıştır. Bu siyasi partinin eğitime yönelik hedefleri içerisinde; bütün anadillerini korunması gereken bir zenginlik olarak gördüklerini, anadili öğrenme ve öğretmenin sadece bireysel değil, toplumsal bir hak olduğunu kabul ettiklerini ve bu nedenle bu hakkı kullanmak isteyenlere örgün eğitim sistemi içinde alan açılmasının elzem olduğu yer almıştır. Ülkenin resmi dilinin Türkçe olduğu; ancak bunun yerel dillerde eğitim yapılmasına mani olmayıp talepler doğrultusunda müstakil okullar kurularak eğitim ve öğretim halkların kendi dillerinde de yapılabileceği belirtilmiştir.

13 Ekim 2014 tarihinde *Dokuz 8* haber sitesi, Çerkes Dernekleri Federasyonu (Çerkes-Fed) kurucu derneklerinden İstanbul Çerkes Derneği'nde farklı gruplar için Çerkesçe ücretsiz üç ayrı kurs başlatıldığını gündeme getirmiştir. Türkiye genelinde okullarda Çerkesçenin öğretildiği

yeterli sayıda seçmeli sınıf açılmaması üzerine Çerkeslerin harekete geçtiği, anadil öğrenimi için yıllardır çeşitli kurs ve benzeri çalışmalar düzenleyen Çerkes kurumlarının, 2014-2015 eğitim öğretim yılında açılan Çerkesçe seçmeli dil dersi sınıflarının ise beklentinin altında kaldığı vurgulanmıştır. 14 Kasım 2014 tarihinde Agos gazetesinde; Çerkes Ethem üzerinden yapılan siyasetin, hainlik yaftası ile ders kitaplarında sunulduğu ve bu durumun toplumsal psikolojiyi olumsuz yönde etkilediğine yönelik haber içeriği yer almıştır. 22 Kasım 2014 tarihinde *Orta Doğu Gazetesi* haber sitesi, zamanın Kafkas Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı Yaşar Aslankaya'nın Çerkeslerin ikinci sürgünlerini yaşadığına ve Suriye'deki iç savaşta 30 bin Çerkes'in evlerinden ve yurtlarından olduğuna yönelik ifadelerine yer vermiştir. Saldırıları nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye kaçan 1 300 Suriyeli Çerkes bulunduğunu kaydeden Aslankaya, savaşın uzun sürmesiyle Çerkeslerin çok zor günler yaşadığını; Kafkas Dernekleri Federasyonu olarak Suriye'deki iç savaştan kaçıp Türkiye'ye gelen Suriyeli Çerkeslerin sağlık, barınma, eğitim dâhil yaşamsal tüm ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmalarına rağmen durumun çok kötü bir seyir izlediğini dile getirmiştir. 30 Aralık 2014 tarihinde *Medya Pusula* haber sitesi, zamanın Çerkes Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Erdoğan Boz ile yapılan röportajı yayımlamıştır. Bu röportajda eğitimle ilgili sorunlar bağlamında Boz, Türkiye'de Çerkesçe olarak adlandırılan farklı lehçelerin, aslında lehçelerden ziyade; örneğin Abazaca, Çeçence, Osetçe şeklinde farklı dillerin olduğunu vurgulamıştır. Türkiye'de bunların hepsine birden Çerkesçe denildiğini ama bunların birbirinden çok farklı diller olduğunu; asıl sıkıntının, bu dilin artık sözel olarak taşınamıyor olması durumunda yattığını ortaya koymuştur. Öncelikli olanın, Çerkesçe eğitimin verilerek kaybolmakta olan bir dili korumak gerektiğini dile getirmiştir. Düzce Üniversitesi'nde yer alan Çerkes Dili ve Edebiyatı bölümünün tek başına yeterli olamayışı durumu da belirtilen açmazlar arasında yerini almıştır.

26 Ocak 2015 tarihinde *Demokrat* haber sitesi, Türkiye'de yaşanan Çerkeslere yönelik negatif algı oluşturulmasına yönelik tepkilere yer vermiş, Murat Bardakçı'nın Çerkeslere yönelik olumsuz görüşlerinin ardından Çerkeslerin bu duruma yöneltilen söylemlerini gündeme taşımıştır. Murat Bardakçı'nın "*Genç nesillerin Çerkesçe'yi bilmemesi ailelerin suçu*" ifadesine Çerkesler tepki göstermiş; Cumhuriyet döneminde 1908 ve sonrası kurulan dernekleri ve anadilini öğreten okulların kapatıldığını, anadillerinin yasaklandığını, Çerkes köylerine "Vatandaş Türkçe konuş" tabelaları asıldığını, Çerkesçe konuşanlara para cezası uygulanıp, soyisim-sülale adlarının yasaklandığını belirtmişlerdir. Ayrıca Milli eğitim sistemi ile Türkçe ve Türklük dışındaki bütün kimliklerin aşağılandığı, çocukların kendi kimliklerine ve dillerine yabancılaştırılıp, yüksek sesle bile Çerkesçe konuşmaya korkan ailelerin

çocuklarına Çerkesçe öğretmedikleri ortaya konulmuştur. 14 Şubat 2015 tarihinde *İstanbul Mazlumder* resmi sitesinde yer alan haberde; Mazlumder İstanbul Şubesi ile Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu'nun öncülüğünde 2014 Aralık ayında başlatılan “Barışa Söz Ver” kampanyası kapsamında 12 Şubat Perşembe günü “*İnsanın Evi Anadil Forumu*” nda, Kafkasya Forumu Aktivistisi Furkan Dzapş'ın Çerkesçe'nin mevcut hali ve Çerkeslerin tarihsel süreç içerisinde yaşadıklarını aktardığı belirtilmiştir. Soykırımın ardından bu topraklara gelen Çerkeslerin diaspora halkı olmaları, iskan politikası sonucunda dağılık olarak yerleştirilmeleri gibi sebepler ile diğer halklardan farklı değerlendirilmeleri gerektiğini belirten Dzapş, Cumhuriyet döneminin tektipçi politikalarından da diğer halklar gibi etkilenen Çerkesleri esas açmaza düşürenin, köyden kente göç olduğunu belirtmiştir. Şehirde Çerkes kültürünün birçok ögesi gibi Çerkesçenin de yok olmakla karşı karşıya olduğundan bahseden Furkan Dzapş, pazar dili olamamış ve kavga haline getirilememiş bir dilin kent hayatında varlık gösteremeyeceğini vurgulamıştır. Çerkes kimliği ve Çerkesçenin geleceğine dair fikirlerini de paylaşan Dzapş, belki de 50 yıl sonra Çerkes dillerinin büyük ölçüde yok olacağını; ancak politik bir Çerkes kimliğinin inşa edilebileceğini; Türkiye'nin genel demokratikleşme süreçlerine Çerkeslerin destek vermesi gerektiğini dile getirmiştir.

24 Şubat 2015 tarihinde *Sol* haber sitesi, Ak Parti'nin açıkladığı “demokratikleşme paketi” ne ilişkin bir deklarasyon yayınlayan Demokratik Çerkes Hareketi'nin, paketin partilere farklı dil ve lehçelerde propaganda imkanı getirmekle birlikte, anadilleri yaşamsal bir ihtiyaç olarak değil, “*siyasi partilerin propaganda alanı/aracı*” olmakla sınırladığını gösteren bir paket olduğuna yönelik ifadelerine yer vermiştir. Demokratik Çerkes Hareketi tarafından bu paketin, anadilde eğitimi özel okullara ihale eden neo-liberal politikaların sonucu olduğu ve Çerkes halk gerçekliğinin eşit teamüllerde yaşam alanlarına yansıtılması, anadillerinin korunması ve kamusal eğitime tabi tutulması gibi taleplerden de geri adım atmayacaklarını dile getirmişlerdir. Yine aynı tarihte *KRT* haber sitesi, Çerkes Hakları İnsiyatifi'nin, anadil eğitimi için çeşitli illerden Ankara'ya gelerek eylem yaptığını duyurmuştur. Abdi İpekçi Parkı'nda toplanan yaklaşık 600 kişilik grup, “*Çerkesçe eğitim istiyoruz*”, “*Her zaman her yerde ana dilim Çerkesçe*”, “*Anadil eğitimi istiyoruz*” şeklinde slogan atmışlar, kurulan platformda Kafkas müzikleri yayınlanırken platformun önünde de eylemciler Kafkas dansı yapmışlardır. Eyleme katılan bir Çerkes, “*Biz burada kursların açılmasını istiyoruz, Çerkeslerin yoğun bulunduğu yerlerde okullarda böyle bir eğitim verilirse çok seviniriz*” şeklinde konuşmuştur.

Araştırma bulgularından görüldüğü üzere, Çerkeslerin anadilde eğitim taleplerinin yerine getirilmediği ortaya çıkmaktadır. Nitekim zamanın Kafkas Dernekler Federasyonu Genel Koordinatörü Cumhuriyet Bal, yapılan bir araştırmaya göre yaklaşık son 30 yılda Türkiye'deki Çerkesler arasında anadili bilme oranının yüzde 90'dan yüzde 10 seviyesine düşmüş durumda olduğunu, bu rakamın Çerkeslerin bitme noktasına gelişini gösterdiğini ifade etmiştir (Radikal, 27 Eylül 2010). Bir Çerkes atasözünün ortaya koyduğu üzere; “*Dilsiz ulus ölüdür*”. Ayrıca anadili öğretiminin gereksiz olduğunun gerekçelendirilmesini, kişilerin belleklerinde kültürel sahipliğin dejenerasyonuna yol açarak sağlamaya çalışmak da, toplumsal patolojinin bir unsurunu oluşturmaktadır. Dicle Üniversitesi öğretim görevlisi Vahap Coşkun bu bağlamda, Türkiye’de tek kültürlü bir eğitimin söz konusu olduğunu, müfredatta çeşitli etnik ve dini kimliklere olumsuz bir nazarla yaklaşıp, bunların insanlığa ve medeniyete katkılarından bahsedilmediğini belirtmiş; Çerkeslerin, Çerkes Ethem’in ne kadar büyük bir hain olduğu bilgisiyyle büyüdüğünü ifade etmiştir (Radikal, 28 Kasım 2012). Bu durum, bir kültürün eğitim yolu ile zenginleştirilmesi yerine, sosyal çözülmeye maruz kalması sonucu zedelenmesine yol açmaktadır.

Yaşanan bu sosyal çözülmeye yöneltilen serzeniş, 14 Mart 2015 tarihinde, Demokratik Çerkes Hareketi'nin resmi internet sitesinde yer almıştır. Demokratik Çerkes Hareketi, UNESCO'nun yayınladığı raporlara göre, günümüzde Türkiye'de büyük tehdit altında olduğu belirtilen 18 adet dil arasında Adıgece ve Abazacanın da yer aldığını ve bu duruma acil müdahale edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Çerkeslerin ve her halkın kimliğini, kültürünü, geleceğe aktarması önündeki en büyük engelin dili yok etme olduğu, bunun da o dili konuşan halkı yok etmekle eşdeğer olduğu vurgulanmıştır. Demokratik Çerkes Hareketi'nin ortaya koyduğu önerilere bakıldığında; devletin, kaybolma tehlikesi yaşayan dilleri pozitif ayrımcılık üzerinden korumaya alması, tüm dillerin öğrenilmesinin ve yaşatılmasının koşullarını sağlaması, anadilin kamusal güvence altına alınması için; “*seçmeli dersler*” gibi göstermelik adımlarla yetinmeden, taleplerin her alanda yüksek sesle dile getirilmesi; aynı zamanda, toplumun bireyleri olarak Çerkeslerin de evlerinde, sokakta, derneklerde her türlü çabayı göstermesi gerektiği ifade edilmiş, Çerkes anadiline dönük taleplerin, emek ve kimlik mücadelesinin önemli ve vaz geçilemez bir parçası olduğu belirtilmiştir.

Sonuç

Bir toplumdaki sosyal çözülme, farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Sosyal çözülme tiplerini beş başlık altında toplamak mümkündür. Bireyler arası çözülme ve gruplar arası çözülme; bir toplulukta ayrı ayrı biz duygusunu taşıyan küçük cemaatlerin sayısı giderek artıyorsa o toplum küçük gruplara bölünerek çözülüyor demektir (Kurtkan, 1986: 299). Kurumlar arasında çözülme; kültür değişmelerinin kurumlar arasında uyumsuzluk şeklinde karşılaşılan tipi, eski kurumların yüklediği rollere alışkın bireylerin, yeni kurumların fonksiyonlarını aksatmaları şeklinde belirlemektedir (Kurtkan, 1986: 298). Bireyler ve kurumlar arasında çözülme, bireyle grup arasında çözülme ve anarşi; grubun kültür değerlerinden bazılarını yeni yorumlarla zenginleştirmek isteyen bireylerin, özellikle şehirlerde hakim olan topluluk hayatında ortaya çıkmaktadır. Her yeni fikir ve yorum, başlangıçta bireyin ait olduğu büyük grup, yani topluluk tarafından yadırganmaktadır. Böylece, bireyle onun mensup olduğu topluluk arasında çözülme açığa çıkar. Fakat yeni fikir veya yorum, değişen sosyal yapının yeni ihtiyaçlarına gerçekten bir cevap oluşturabiliyorsa, çözülme ortadan kalkar. Çünkü topluluk, reform getiren bireyin başardığı işin önemini ve değerini zamanla çok iyi kavramaktadır (Türkkahraman ve Tutar, 2009: 10). Bireyle grup arasındaki çözülme, bireyin mevcut normlara tamamen sırt çevirdiği hallerde "anarşi" doğurmaktadır. Toplumun varlığını tehdit eden anarşi ise, temelde kültürün birleştirici değer hükümlerinin ve yazısız normlarının bireyler tarafından benimsenmemiş olmasından kaynaklanmaktadır (Kurtkan, 1986: 300-301). Ancak yine de, toplum yaşamında uyumun ağır basmadığı durumlarda toplum ya çözülmüş ya da çözülüyor demektir. Sosyal bütünleşme ve gelişme açısından bakıldığında, bir toplumun kendi iç dinamikleriyle kendisini yenilemesinin önem arz ettiği görülmektedir. Bunun içinse, toplumun kendi içerisindeki farklı kültür ve anlayışlara uzak kalmaması, soğuk durmaması ve onları ehemmiyetsiz görmemesi gerekir (Türkkahraman ve Tutar, 2009: 12).

Çerkeslerin sosyal çözülme yaşadıkları konulardan biri olan anadil konusundaki sorunlarının çözümlenmesi, Agonistik politika bağlamında mümkün görünmektedir. Nitekim Agonizm, bir diğeri için derin bir saygı ve ilgi duymayı ifade eder; Yunanca 'Agon' terimi kazanma ya da kaybetme üzerine kurulu bir yarıştan ziyade, çözümün kendisine odaklanır (Chambers, 2001: 17). Çağdaş Agonistik politika, iktidar ve çatışmanın siyasal/toplumsal ilişkiler alanından sökülüp atılmayacağı temel tezini kendisine şiar edinen; özgürlükçü ve çoğulcu bir siyasal söyleme sahip modern bir düşünce hareketi olma özelliğini taşır (İnce, 2014: 3). Olumsuzluk ilkesinin kılavuzluğunda her türlü özcü kavrayış ve ilkenin kesin bir dille reddedildiği bu düşünce hareketinde, toplumsal olanın kurucu ve yıkıcı ilkesi olarak

siyasal olana merkezi bir anlam ve önem atfedilir. Siyasal olan, ne nesnel çıkarların açığa vurulduğu veya çarpıtıldığı bir alan ne de grupların veya bireylerin verili çıkarlarının birbirleriyle bütünleştiği bir alandır. Siyasal olan, çıkar ve kimliklerin oluşum halinde olduğu, birbirleriyle mücadele içine girdiği ve sürekli bir yeniden anlamlandırmaya tabi tutulduğu süreçtir. Bu kapsamda en temel etnik-politik görevlerden biri; herhangi bir kapalı kimliği aşmak ve siyasal alanı ‘oluş’un tezahürüne açık tutmaktır; bu durum, sosyal çözülmeye bir çözüm niteliğindedir (Finlayson, 2000: 12). Tully’nin *Strange Multiplicity*’de Octavia Paz’dan alıntılanarak aktardığı şu sözler, Agonistik yaşam felsefesini özetler niteliktedir (Tully, 2014: 186): *“Dünyaları harekete geçiren şey, farklılıkların etkileşimidir, onların birbirlerine doğru çekilmesi ve geri itilmesidir. Yaşam çoğulluktur, ölüm ise yeknesaklıktır. Farklılıkları ve özellikleri bastırmak, farklı medeniyet ve kültürleri ortadan kaldırmak aracılığı ile ilerleme, yaşamı zayıflatır ve ölümü destekler. Teknik ilerleme inancında zımnen içerilen herkes için tek bir medeniyet ideali, bizi güçsüzleştirir ve kötürüm kılar. Yok olmaya yüz tutan her bir dünya görüşü, yitip giden her kültür, bir imkanı yok eder.”*

Demokratik zemini sağlamlaştırmak adına Avrupa Birliği; Çok dillilik İçin Stratejik Çerçeve’inde (2005) üye devletlerin; anadilinde ve ilave iki dilde eğitim vermeyi; çok dilliliği teşvik etmeye yönelik, özellikle de göçmen dillerinin öğretilmesini içeren faaliyetlerin uyumunu sağlayacak ve bu faaliyetlere yön verecek ulusal planlar oluşturmayı; yabancı dil öğrenimi için geliştirilmiş öğretmen yetiştirme programları hazırlamayı; yüksek eğitimde çok dilliliği daha fazla araştırmayı; “çok dilli ekonomide” dilleri kullanılmayı taahhüt etmelerini önermektedir. Bu politikalar, kültürel çeşitliliği, eşitliği, barışı sağlamak yönünde atılmış, sosyal çözülmeyi önleyen Agonistik politikalarlardır. Sosyal ilişkilerin ve kimliklerin üstünlükleri göz önüne alınarak, demokratik toplumlarda çok sesliliğin getireceği gücü ön plana çıkarmak, ancak ötekileştirmelerin dahil olmadığı politik süreçler ile gerçekleştirilebilir. Sosyal çatışmanın yaşandığı bir arenada, barışçıl bir politikaya sahip olanlar; demokrasinin pratiği için stratejik, etkili ve estetik bir politik anlayışa ışık tutmaktadırlar (Schaap, 2009: 230). Agonistik politikayı savunanlar, karşıt görüşlerle birlik olmayı ve farklılıkların ilişkilere sağlam bir boyut katıp milliyetçiliğin önüne geçtiğini ifade etmektedirler (Acampora, 2014: 4). Toplum içerisinde çıkan farklı düşünceler ve de sistem eleştirilerinin bu politikalar perspektifinde çözümlenmesi, eşit hakların sunulması; yani demokrasi anlayışının sistem içerisine entegre edilebilmesi ile mümkündür (Westphal, 2014: 19). Uluslararası arenada sosyal çözülmeyi önleyici politikanın benimsenmesi, net bir teorik zemine ya da hazır bir çözüm reçetesine başvurmadan ziyade; durumsal çözümlenmeleri beraberinde getirmektedir. Politik risklerin varlığını

da hesaba katarak, uzlaşma kanallarını açık tutmak gerekmektedir (Wyile, 2013: 21). Türkiye'de yaşayan Çerkeslerin anadilde eğitim sorunlarının çözümlenmesi, iletişim sürecine farklı düşünce kalıplarının ve isteklerinin dâhil edilmesi yoluyla; Agonistik politika perspektifinde ulaşılabilir görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Acampora, C.D. (2009). *Agonistic Politics and the 'War on Terror'*, Institute of Advanced Study, Durham University, 2(11): 1-18.
- Aslan, C. (1996). *Türkiye Çerkeslerinde Sosyo-kültürel Değişme*. Türkiye Çerkeslerinde Sosyo-kültürel Değişme. Ankara: Kaf Der Yayınları.
- Bağ, Y. (1996). *Çerkes Kimliği*. Türkiye Çerkeslerinde Sosyo-kültürel Değişme. Ankara: Kaf Der Yayınları.
- Chambers, S. (2001). *Language and Politics: Agonistic Discourse in the West Wing*, Ctheory, <http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=317>, Erişim: 8 Eylül 2014.
- Çelik, H. (2008). *Çok kültürlülük ve Türkiye'deki Görünümü*. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(15): 319-332.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*, Pegem Yayıncılık.
- Çeviker, L. (2009). *Şiddet ve Toplumsal Hafıza*. Ankara Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Çurey, A. (2013) *Sürgün Halk Anadolu Çerkesleri*. İstanbul: Ezgi Matbaası.
- Dönmezer, S. (1999). *Toplumbilim*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Erkal, M. (2004). *Sosyoloji*, İstanbul: Der Yayınları.
- Erkal M. vd. (1997). *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Der Yayınları.
- Finlayson A. (2000). *"Introduction: Being Plural" Democracy and Pluralism: The Political Thought of William E. Connolly*, Routledge Innovations in Political Theory.
- Hall, S. (1991). *The Old and New Identities*. A.D. King. Culture, Globalization and the World System. Londra: Macmillan.
- İnceoğlu, S. (2012). *Eğitimde Anadilin Yeri: Uluslararası Belgeler ve Yeni Anayasa*,

<<https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBwQFjAA&url=http%3A%2F%2Federgi.marmara.edu.tr%2Fmaruhad%2Fisue%2Fdownload%2F5000001567%2F5000000599&ei=zVoBVffvGub7ygPLsYKoCw&usg=AFQjCNFWMDYmhtlH1BFJqYCpeWrZ9dekr&sig2=IifmQScnhCY 4QGeJdVmh4A>> 12.03.2015

- İnce, M. (2014). *Agonistik Politika*, Atıf Yayınları, İstanbul.
- Koçak, M. (2010). *Çok Kültürlülük Açısından Dil Hakları*, Ankara: Liberte Yayıncılık.
- Kurtkan, A. (1986). *Genel Sosyoloji*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Mutlu, E. (1999). *Kültürel Çalışmalar. İçinde İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ark Yayınları.
- Schaap, A. (2009). *Law and Agonistic Politics*, Ashgate: Edinburgh Centre For Law and Society Series
- Şener, C. (2006). *Türkiye’de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar*, 5. Baskı, İstanbul: Etik Yayınları.
- Tezcan, M. (1984). *Sosyal ve Kültürel Değişme*, Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi Yayınları No: 129.
- Tezcan, M. (1995). *Sosyolojiye Giriş*, Ankara: A.Ü. Basımevi.
- Türkdoğan, O. (1988). *Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Türkkahraman, M., Tutar, H. (2009). *Sosyal Değişme, Bütünleşme ve Çözülme Bağlamında Toplumda Farklı Kültür ve Anlayışların Yeri ve Önemi*, Alanya İşletme Fakültesi Dergisi 1(1): 1-16.
- Tully, J. (2004). *Strange Multiplicity: Constitutionalism in the Age of Diversity*, Cambiridge University Press, Cambridge.
- Uygur, N. (1984). *Kültür Kuramı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Wyile, H. (2013). *Agonistic Politics and Reconciliation in Canada*, BCPSA Annual Conference, University of Victoria, Erişim: 8 Eylül 2014, <http://www.bcpsa.ca/wp-content/uploads/2013/04/Wylie1.pdf>.
- Westphal, M. (2014). *Applying Principles of Ahonistic Politics to Institutional Design*, ECPR General Conference, Glasgow, Erişim: 8

Temmuz 2014, <http://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/6a607c02-3a40-493d-abb-c-a0c0bd587551.pdf>.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (5. Baskı). Seçkin Yayınları, Ankara.

Yücel, M. (1986). *Kriminoloji: Suç ve Ceza*, Ankara: Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfı Yayınları.